

Asia: VN/10855/2024

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot rajat ylittävän sähköisen tunnistamisen, sähköisten luottamuspalvelujen ja eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kansallisesta sääntelystä:

Johdanto

Arene kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta. EU:n muutosasetus (EU) 2024/1183 julkaistiin EU:n virallisessa lehdessä 30.4.2024 ja tuli voimaan 20.5.2024; jäsenvaltioiden on tarjottava vähintään yksi EUDI-lompakko vuoden 2026 loppuun mennessä.

Toteutus on välttämätön ja aikataulukriittinen. Kansallinen sääntely on hyväksyttävä siten, että korkeakoulut voivat ottaa EUDI-lompakon ja attribuuttitodistukset hallitusti käyttöön ennen vuoden 2026 loppua.

TKI-vaikutus on merkittävä. EUDI-attribuutit mahdollistavat dynaamisen pääsynhallinnan tutkimusympäristöihin ja aineistoihin; federoitu luottamusmalli (eduGAIN, OpenID Federation) on välttämätön, jotta TKI-verkostot toimivat.

Toteutus ja aikataulu

Arene katsoo, että luonnos tulee antaa eduskunnalle viipymättä, jotta pilotit voidaan käynnistää korkeakouluissa vuoden 2026 alkupuolella ja tuotantokäyttö varmistaa viimeistään vuoden 2026 loppuun mennessä. Siirtymävaiheessa on turvattava monikanavainen tunnistaminen nykyisten vahvan tunnistamisen välineiden rinnalla, jotta palvelujen jatkuvuus, saavutettavuus ja riskienhallinta säilyvät. Vastuut (DVV, Traficom, PRH, poliisi) ja korkeakoulujen osallistuminen pilotteihin tulee kuvata tiekartassa, joka ohjaa toimeenpanoa sektorin tarpeista käsin.

TKI ja innovaatiot

EUDI-attribuutit mahdollistavat dynaamisen, rooli- ja kontekstiperusteisen pääsynhallinnan laboratorioihin, data-alustoihin ja pilvipalveluihin, mikä on välttämätöntä soveltavassa TKI-toiminnassa. EU Student eCard -kokonaisuudessa on jo yhdistetty eIDAS ja eduGAIN sekä otettu käyttöön ESI, mikä osoittaa, että korkeakoulujen infrastruktuurit voidaan sitoa turvallisesti rajat ylittävään digitaaliseen asiointiin. Tämä parantaa palvelujen käyttöönoton nopeutta, tietoturvaa ja luo pohjaa uusille, luotettaviin todisteisiin nojaaville tutkimus- ja yritys yhteistyön palveluille. EUDI tuo myös helpotusta Erasmus- ja muihin liikkuvuusprosesseihin, kun todistukset ja allekirjoitukset ovat koneluettavia ja luotettavia. Sääntelyn tulee selkeästi sallia attribuuttien laajennettavuus (esim. pätevyudet ja mikro-osaamiset) ilman tarpeettomia hallinnollisia esteitä, jotta TKI-toiminnan vaikuttavuus kasvaa.

Yhteenveto

Arene katsoo, että luonnos muodostaa vahvan perustan eIDAS 2-toimeenpanolle, kun AMK-sektorin rooli attribuuttitodistusten myöntäjänä kirjataan selkeästi. Sääntelyn tulee vahvistaa ammattikorkeakoulujen roolia, parantaa tietosuojaa ja turvallisuutta sekä mahdollistaa kansainvälinen etä-ensitunnistus, ilman rahoittamattomia lisävelvoitteita. Kun käyttöönottoon osoitetaan erillisrahoitus ja sektorikohtainen tuki, suomalaiset ammattikorkeakoulut voivat edetä EUDI-ratkaisujen hallittuun ja turvalliseen käyttöönottoon vuoden 2026 määräajan puitteissa.

Huomiot koskien digitaalista henkilöllisyystodistusta:

Kansainvälinen etä-ensitunnistus

Arene katsoo, että korkean varmuustason etäensitunnistus tulee mahdollistaa yhdenvertaisesti myös EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille ja henkilöstölle. Yhdenmukaiset ohjeet ja hyväksytyt menetelmät (mm. vahva etävarmennus ja hallittu todisteketju) keventävät hallinnollista taakkaa, nopeuttavat onboardingia ja pienentävät väärinkäytös- ja tietoturvariskejä. Poliisin digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja EUDI-lompakon yhteen toimivuus on varmistettava.

Kansainvälinen etäensitunnistus on mahdollistettava. Korkean varmuustason menetelmät myös EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville keventävät kuormaa ja pienentävät väärinkäytös- sekä tietoturvariskejä.

Huomiot kansallisen vahvan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta parantavista muutoksista:

Ohjelmistoarkkitehtuurin muotoilu on tehtävä tietosuojan ja turvallisuuden lähtökohdista. Seurantakielto, käyttäjän määräysvalta ja vähimmäistieto on turvattava, ja eIDAS-luottamuspalveluja (esim. QWAC, hyväksytyt e-allekirjoitukset) on hyödynnettävä väärinkäytösten torjumiseksi.

Tietosuoja ja turvallisuus lähtökohdiksi

Arene pitää tärkeänä, että käyttäjän määräysvalta tietoihin, vähimmäistietoperiaate ja lompakon käytön seurantakielto säädetään ja toimeenpannaan johdonmukaisesti. eIDAS-luottamuspalvelut (hyväksytty e-allekirjoitus, QWAC, e-leima, e-aikaleima, ERDS) tulee ottaa systemaattisesti käyttöön todisteiden aitouden, eheyden ja alkuperän varmentamiseksi. NIS2-vaateet ja luottavien osapuolten rekisteröinti- ja sertifiointiprosessit on sovitettava koulutus- ja tutkimusympäristön tarpeisiin tavalla, joka ei muodosta estettä käyttöönnotolle.

Huomiot koskien kansallista ekosysteemikuvausta:

Rahoitus ja tuki

Arene pitää välttämättömänä, ettei ammattikorkeakouluille synny rahoittamattomia velvoitteita tai uusia rasitteita. Valtion tulee kohdentaa käyttöönottoon erillisrahoitus ja perustaa sektorikohtainen tukirakenne, jotta toimeenpano on yhdenvertainen koko maassa. Kustannuksia syntyy erityisesti hankkeen johtamisesta ja juridisesta valmistelusta (ml. DPIA), keskeisten asiointipalvelujen verifiointiin, attribuuttien kartoituksesta ja skeemojen harmonisoinnista sekä integraatioista VIRTIA/EWP-järjestelmiin. Lisäksi tarvitaan tietoturvakovennuksia, avain- ja varmennehallintaa (ml. e-allekirjoitus ja QWAC), testaus- ja hyväksyntäympäristöt sekä henkilöstön koulutus ja muutosjohtaminen. Ylläpidossa kustannukset kohdistuvat operointiin ja valvontaan, varmenteiden ja sopimusten hallintaan, jatkuvaan tukeen ja kehittämiseen sekä auditointeihin ja vaatimustenmukaisuuden todennettavuuteen. Mikäli ammattikorkeakoulu toimii omana myöntäjänä, lisätarpeita syntyy attribuuttivaraston ja myöntäjäkomponentin elinkaaren hallinnasta, PKI/HSM-ratkaisuista sekä rekisteröinti- ja hyväksyntäprosesseista. Keskitettyjen DVV/CSC-komponenttien, yhteisten skeemojen ja pilottien hyödyntäminen vähentää päällekkäistä työtä ja nopeuttaa tuotantokypsyttä.

AMK-sektorin rooli on kirjattava lakiin. Ammattikorkeakoulut (yhdessä CSC:n kanssa) tulee tunnistaa ja valtuuttaa attribuuttitodistusten (opiskelijastatus, opinto-oikeus, tutkinto, organisaatioaffiliaatio) myöntäjiksi sekä ekosysteemikumppaneiksi, ilman raskaita ja maksullisia rekisteröintimuureja.

AMK-sektorin rooli ja attribuuttitodistukset

Arene esittää, että ammattikorkeakoulut, tarvittaessa yhteispalveluina CSC:n kanssa, kirjataan hyväksytyjen attribuuttitodistusten myöntäjiksi (opiskelijastatus, opinto-oikeus, valmistumistiedot, organisaatioaffiliaatio). Korkeakoulujen identiteetti- ja tietoinfrastruktuuuri (eduGAIN, VIRTATA/EWP) on kytkettävä EUDI-ekosysteemiin sujuvien ja turvallisten todistevirtojen mahdollistamiseksi. Liialliset hallinnolliset tai maksulliset rekisteröintipakot luotettaville osapuolille tulee estää, jotta palveluekosysteemi kehittyy kattavasti ja yhdenvertaisesti.

Toteutus ja aikataulu

Arene katsoo, että luonnos tulee antaa eduskunnalle viipymättä, jotta pilotit voidaan käynnistää korkeakouluissa vuoden 2026 alkupuolella ja tuotantokäyttö varmistaa viimeistään vuoden 2026 loppuun mennessä. Siirtymävaiheessa on turvattava monikanavainen tunnistaminen nykyisten vahvan tunnistamisen välineiden rinnalla, jotta palvelujen jatkuvuus, saavutettavuus ja riskienhallinta säilyvät. Vastuut (DVV, Traficom, PRH, poliisi) ja korkeakoulujen osallistuminen pilotteihin tulee kuvata tiekartassa, joka ohjaa toimeenpanoa sektorin tarpeista käsin.

Toteutus ja seuranta

Arene esittää, että VM ja DVV vahvistavat yhdessä sektorikohtaiset ohjeet (attribuuttiskeemat, suostumus- ja lokiperiaatteet, tietoturvan minimi) sekä tarjoavat testaus- ja hyväksymisympäristön korkeakouluille. Edistymistä tulee seurata indikaattoreilla, kuten EUDI-yhteensopivien AMK-palvelujen osuus, lompakkotodistusten volyymi, ensitunnistusajan lyheneminen sekä tietoturvapoikkeamien väheneminen. Korkeakoulujen pilotit ja kuulemiset tulee ajoittaa niin, että tuotantovalmius saavutetaan ennen vuoden 2026 määräaika.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Riitta Konkola

Ida Mielityinen

puheenjohtaja

toiminnanjohtaja

Ylönen Nina

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry